

I. ARTYKUŁY

BARTOSZ KOŁACZKOWSKI*, MAŁGORZATA RATAJCAZAK**

Krajowe bezzwrotne źródła finansowania instytucji kultury – za mało i jednocześnie zbyt wiele?

Wprowadzenie

Kultura jest jedną ze sfer realizacji ludzkiej wolności i jednocześnie jedną z głównych dziedzin działalności publicznej¹. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r.² uznaje kulturę za źródło tożsamości narodu polskiego, jego trwania i rozwoju (art. 6 ust. 1). W warunkach gospodarki rynkowej dobra i usługi kultury tworzą i dostarczają społeczeństwu trzy grupy podmiotów, tj. instytucje publiczne, organizacje non profit (stowarzyszenia, fundacje, związki twórcze) oraz komercyjne firmy prywatne. W Polsce wśród podmiotów działających

* Bartosz Kołaczkowski, prof. UAM dr hab., Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, e-mail: bkola@amu.edu.pl, <https://orcid.org/0000-0001-6619-0810>.

** Małgorzata Ratajczak, dr, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, e-mail: malgorzata.ratajczak@amu.edu.pl, <https://orcid.org/0000-0002-4191-9684>.

¹ W Polsce kultura jest obszarem działalności (działem) administracji rządowej oraz dziedziną zadań własnych o charakterze obowiązkowym wszystkich jednostek samorządu terytorialnego – por. art. 5 pkt 9, art. 14 Ustawy z dnia 4 IX 1997 r. o działach administracji rządowej (tekst jedn. Dz.U. 2020, poz. 1220 ze zm.), art. 9 ust. 2 Ustawy z dnia 25 X 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (tekst jedn. Dz.U. 2020, poz. 194 ze zm.), dalej „u.o.p.d.k.”.

² Tekst jedn. Dz.U. 1997 Nr 78, poz. 483 ze zm., dalej „Konstytucja RP”.

w sferze kultury zdecydowanie dominują instytucje publiczne, którymi są państwowe i samorządowe instytucje kultury³.

Przedmiotem rozważań w niniejszym opracowaniu jest ogromnie ważna dla rozwoju kultury w naszym kraju problematyka krajowych bezzwrotnych źródeł finansowania państwowych i samorządowych instytucji kultury (IK)⁴. Tematyka ta nabrała obecnie szczególnego znaczenia z powodu pogłębienia trudności finansowych IK na skutek utrzymującej się od 2020 r. pandemii COVID-19⁵. Istotnym argumentem uzasadniającym podjęcie rozważań na powyższy temat jest też dostrzeżony w literaturze przedmiotu brak dostatecznej wiedzy praktyków o sposobach (źródłach) finansowania jednostek kultury, w tym IK⁶.

Za główny cel opracowania przyjęto analizę i ocenę możliwości pozyskiwania przez państwowe i samorządowe IK środków pieniężnych o charakterze bezzwrotnym ze źródeł krajowych. Szczególnie istotne wydaje się znalezienie odpowiedzi na następujące pytania: Jakie są

³ Zob. np.: D. Ilczuk, *System finansowania instytucji kultury*, Kancelaria Senatu, Biuro Analiz, Dokumentacji i Korespondencji, Opinie i ekspertyzy OE-319, Warszawa 2020, s. 13, 15, 24, 27, 30, 32, 35, <https://www.senat.gov.pl/gfx/senat/pl/senatekspertyzy/5730/plik/oe-319.pdf> (dostęp: 21 VIII 2021); Główny Urząd Statystyczny (GUS): *Działalność centrów kultury, domów kultury, ośrodków kultury, klubów i świetlic w 2017 r.*, s. 1, 3, https://stat.gov.pl/files/gfx/portalinformacyjny/pl/defaultaktualnosci/5493/20/1/1/dzialalnosc_centrow_kultury_domow_kultury_w_2017_r.pdf (dostęp: 21 VIII 2021); *Działalność galerii sztuki w 2017 r.*, s. 1–2, https://stat.gov.pl/files/gfx/portalinformacyjny/pl/defaultaktualnosci/5693/37/1/1/dzialalnosc_galerii_sztuki_w_2017.pdf (dostęp: 21 VIII 2021); *Kultura w 2018 r.*, s. 1–7, <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/kultura-turystyka-sport/kultura/kultura-w-2018-roku,20,2.html> (dostęp: 21 VIII 2021); *Kultura w 2019 r.*, s. 44–45, 54, 56, 70, 75–76, <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/kultura-turystyka-sport/kultura/kultura-w-2019-roku,2,17.html> (dostęp: 21 VIII 2021); *Działalność centrów kultury, domów kultury, ośrodków kultury, klubów i świetlic w 2020 r.*, s. 1, <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/kultura-turystyka-sport/kultura/dzialalnosc-centrow-kultury-domow-kultury-osrodkow-kultury-klubow-i-swietlic-w-2020-roku,9,4.html> (dostęp: 12 IX 2021); *Działalność muzeów w 2020 r.*, s. 1–2, <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/kultura-turystyka-sport/kultura/dzialalnosc-muzeow-w-2020-roku,12,4.html> (dostęp: 12 IX 2021); *Działalność galerii sztuki w 2020 r.*, s. 1–2, <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/kultura-turystyka-sport/kultura/dzialalnosc-centrow-kultury-domow-kultury-osrodkow-kultury-klubow-i-swietlic-w-2020-roku,9,4.html> (dostęp: 12 IX 2021).

⁴ Warto zaznaczyć, że IK mogą też zaciągać zobowiązania, ponadto mogą korzystać ze źródeł bezzwrotnych środków zagranicznych, jednak problematyka ta wykracza poza ograniczone ramy objętościowe niniejszego opracowania.

⁵ Zob. szerzej pkt 6 niniejszego opracowania.

⁶ Zob. np.: A. Nocoń, *Źródła finansowania jednostek kultury*, „Studia Ekonomiczne. Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach” 2016, nr 256, s. 7, <https://sbc.org.pl/Content/224857/01.pdf> (dostęp: 12 IX 2021).

obecnie źródła finansowania działalności kulturalnej? Jakie są zalety, a jakie wady przyjętych w tym zakresie rozwiązań? Już wstępna analiza uregulowań prawnych wskazuje na to, że możliwości pozyskiwania przez IK środków pieniężnych o charakterze bezzwrotnym ze źródeł krajowych jest wiele. Dlaczego w takim razie tak często akcentowane są – w mediach czy literaturze – problemy związane z finansowaniem IK?

1. Cechy i zasady działania instytucji kultury

Dla jasności rozważań konieczne wydaje się wyjaśnienie, że w świetle obowiązującego w Polsce prawa miano IK przysługuje tylko państwowej lub samorządowej jednostce organizacyjnej, której zasadniczym celem statutowym jest prowadzenie działalności kulturalnej (art. 8, art. 9 ust. 1 u.o.p.d.k.⁷). Podstawowym aktem prawnym normującym zasady powoływania i funkcjonowania IK jest u.o.p.d.k. (*lex generalis*); działalność niektórych rodzajów IK regulują dodatkowo odrębne ustawy (*lex specialis*)⁸.

Podmiotami uprawnionymi do tworzenia i prowadzenia IK są ministrowie i kierownicy urzędów centralnych oraz jednostki samorządu terytorialnego⁹ (art. 8 i art. 9 ust. 1 u.o.p.d.k.). Zakładają oni odpowiednio państwowe i samorządowe IK. Do organizatora IK¹⁰ (tak określa się podmioty tworzące te jednostki – art. 10 ust. 1 u.o.p.d.k.) należy m.in.: nadanie powołanej IK statutu, wyposażenie jej w składniki mienia (w tym nieruchomości) niezbędne do prowadzenia działalności, udzielanie jej wsparcia finansowego oraz sprawowanie nadzoru nad jej działalnością (art. 11 ust. 1, art. 12, art. 13 ust. 1–2, art. 14 ust. 1 i ust. 3

⁷ W zakresie pojęcia „instytucja kultury” nie mieści się instytucja prowadząca działalność kulturalną utworzona lub współtworzona przez inny podmiot niż określony w art. 8 i art. 9 u.o.p.d.k. Por. wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego (WSA) w Poznaniu z 6 VII 2008 r., IV SA/Po 29/08, LEX nr 516026.

⁸ Jako przykłady takich regulacji można podać: Ustawę z dnia 21 XI 1996 r. o muzeach (tekst jedn. Dz.U. 2020, poz. 902 ze zm.), Ustawę z dnia 27 VI 1997 r. o bibliotekach (tekst jedn. Dz.U. 2019, poz. 1479 ze zm.), Ustawę z dnia 30 VI 2005 r. o kinematografii (tekst jedn. Dz.U. 2021, poz. 257 ze zm.).

⁹ Dalej „JST”. Przyjęty skrót będzie stosowany też do wyrażenia „jednostka samorządu terytorialnego”. W przypadku gminnej instytucji kultury to gmina jest organizatorem instytucji kultury, a nie jej organy (wyrok WSA w Bydgoszczy z 6 XII 2010 r., II SA/Bd 1184/10, LEX nr 751061).

¹⁰ Jeśli w dalszych rozważaniach mowa jest o „organizatorze”, należy przez to rozumieć organizatora instytucji kultury.

u.o.p.d.k., art. 51, art. 56 Ustawy z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami¹¹).

Głównym celem IK jest prowadzenie działalności kulturalnej, rozumianej jako tworzenie, upowszechnianie i ochrona kultury (art. 1 ust. 1 u.o.p.d.k.). Pojęcie „działalność kulturalna” nie jest tożsame z określeniem „prowadzenie działalności związanej z kulturą”¹². Działalność kulturalna nie stanowi działalności gospodarczej, której jedną z głównych cech jest zarobkowość¹³ (art. 3 ust. 2 u.o.p.d.k., art. 3 Ustawy z dnia 6 marca 2018 r. Prawo przedsiębiorców¹⁴). Podstawowym wyznacznikiem działalności kulturalnej w rozumieniu u.o.p.d.k. jest więc jej niekomercyjny, tzn. nienastawiony na osiągnięcie i maksymalizację zysku, charakter¹⁵. Do IK należą m.in. publiczne biblioteki, muzea, domy kultury, ogniska artystyczne, galerie sztuki, ośrodki badań i dokumentacji w różnych sferach kultury¹⁶. Specjalnym rodzajem IK są instytucje artystyczne, powołane do prowadzenia działalności artystycznej w dziedzinie teatru, muzyki, tańca, z udziałem twórców i wykonawców (np. teatry, filharmonie, opery, operetki, orkiestry symfoniczne i kameralne, zespoły pieśni i tańca oraz zespoły chóralskie), działające w oparciu o sezony artystyczne (art. 11 ust. 2, art. 11a u.o.p.d.k.).

Państwowa lub samorządowa IK posiada osobowość prawną, jest wyodrębniona organizacyjnie, m.in. ma własny (przydzielony przez organizatora i nabyty) majątek, którym samodzielnie gospodaruje (art. 14 ust. 1, art. 27 ust. 1 u.o.p.d.k.). Na zasadzie samodzielności prowadzi ona gospodarkę finansową, pokrywając koszty bieżącej działalności i zobowiązania z uzyskiwanych przychodów (art. 27 ust. 1, art. 28 ust. 1

¹¹ Tekst jedn. Dz.U. 2020, poz. 1990 ze zm.

¹² Por. wyrok WSA w Gdańsku z 12 XII 2012 r., I SA/Gd 1039/12, LEX nr 1252744; wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego (NSA) z 3 VIII 2018 r., II FSK 2111/16, LEX nr 2564543.

¹³ Zob. też np. wyrok WSA w Gliwicach z 22 VI 2010 r., IV SA/Gl 25/10 Legalis.

¹⁴ Tekst jedn. Dz.U. 2021, poz. 162 ze zm.; zob. szerzej np. A.K. Kruszewski, *Art. 3 Definicja działalności gospodarczej*, w: *Prawo przedsiębiorców. Komentarz*, pod red. A. Pietrzak, Warszawa 2019, <http://lex-1amu-1edu-1pl-1015e98mk3f2a.han.amu.edu.pl/#/commentary/587788765/586205/pietrzak--aldona-red-prawo-przedsiębiorców-komentarz?cm-URELATIONS> (dostęp: 10 X 2021).

¹⁵ Por. wyrok NSA z 14 VIII 2018 r., II FSK 2210/16, LEX nr 2569212 i wyrok NSA z 11 VI 2014 r., II FSK 1668/12, LEX nr 1518884. Naturalnie nie oznacza to, że IK wykonując działalność kulturalną, nie może i nie powinna podejmować działań zmierzających do uzyskania efektywności finansowej.

¹⁶ Formułując katalog form organizacyjnych działalności kulturalnej w art. 2 u.o.p.d.k., ustawodawca użył wyrażenia „w szczególności”, co oznacza, że oprócz wskazanych form dopuszcza się prowadzenie wyżej wskazanej działalności w innych formach prawnych (wyrok NSA z 17 V 2011 r., II OSK 378/11, LEX nr 1081778).

u.o.p.d.k.)¹⁷. Zgodnie z u.o.p.d.k. (art. 28 ust. 2), przychodami IK są przychody z prowadzonej działalności, dotacje podmiotowe i celowe z budżetu państwa lub z budżetu JST, środki otrzymane od osób fizycznych i prawnych oraz z innych źródeł.

Państwowe i samorządowe IK stanowią jednostki sektora finansów publicznych (por. art. 9 pkt 13 Ustawy z dnia 27 sierpnia 2009 r. o finansach publicznych¹⁸). Są więc one obowiązane do respektowania zasad finansów publicznych, m.in.: zasady legalności, zasady jawności i przejrzystości działalności finansowej, zasady racjonalnego zarządzania środkami publicznymi (obejmującej zasadę efektywnego i oszczędnego wydatkowania środków publicznych) oraz zasady ponoszenia odpowiedzialności za całość gospodarki finansowej jednostki przez jej kierownika, którego w u.o.p.d.k. nazywa się dyrektorem (por. np.: art. 7 Konstytucji RP, art. 30 ust. 2, tytuł rozdziału 4 działu I, art. 33 ust. 1, art. 44, art. 53 ust. 1 u.f.p., art. 15 ust. 1–2, art. 17, art. 27 ust. 3 u.o.p.d.k.).

Wśród IK zdecydowanie dominują instytucje, których organizatorem są JST, co wynika przede wszystkim z nadania prowadzeniu działalności kulturalnej statusu obowiązkowego zadania własnego wszystkich JST, a także z ustanowienia wymogu organizowania działalności kulturalnej przez tworzenie samorządowych IK, m.in. obligatoryjnego zakładania i utrzymania przez JST bibliotek publicznych (por. art. 9 ust. 1–2 u.o.p.d.k., art. 19 ust. 1–4 ustawy o bibliotekach)¹⁹.

2. Przychody własne instytucji kultury

Jak sygnalizowano²⁰, źródłem finansowania IK mogą być m.in. przychody z prowadzonej przez nią działalności (por. art. 28 ust. 2 u.o.p.d.k.). Warto zaznaczyć, że o rodzaju i zakresie działalności IK, zarówno o jej

¹⁷ Instytucja kultury jako osoba prawna jest odrębnym w stosunku do jej organizatora, np. gminy, podmiotem prawa, z własnym majątkiem, środkami trwałymi, przychodami oraz kosztami, samodzielnie gospodarującym w ramach posiadanych środków (por. wyrok NSA z 17 X 2001 r., I SA 2197/01, LEX nr 81756).

¹⁸ Tekst jedn. Dz.U. 2021, poz. 305 ze zm., dalej „u.f.p.”.

¹⁹ Zgodnie z art. 19 ust. 2 ustawy o bibliotekach, w każdej gminie musi działać co najmniej jedna gminna biblioteka publiczna, wraz z odpowiednią liczbą filii i oddziałów oraz punktów bibliotecznych. Na temat państwowych instytucji kultury zob. np.: Ministerstwo Kultury Dziedzictwa Narodowego i Sportu (MKDNIŚ), *Instytucje kultury w Polsce*, <https://www.gov.pl/web/archiwum-kultura/instytucje-kultury-w-polsce> (dostęp: 30 VIII 2021); D. Ilczuk, op. cit., s. 15–18.

²⁰ Zob. pkt 1 niniejszego opracowania.

celach i zadaniach podstawowych (kulturalnych), jak i o możliwości podejmowania przez IK działalności innej niż działalność kulturalna (np. sportowej, edukacyjnej²¹, gospodarczej), decyduje organizator IK, zamieszczając odpowiednie zapisy w jej statucie (por. art. 13 ust. 1 i ust. 2 pkt 2 u.o.p.d.k.)²².

Instytucje kultury mają zróżnicowane możliwości uzyskiwania przychodów z wykonywanej przez nie działalności podstawowej, czyli działalności kulturalnej. Wśród IK są takie, które realizują wytyczone im cele i zadania kulturalne odpłatnie; należą do nich np. publiczne teatry, filharmonie, opery, operetki, orkiestry symfoniczne i kameralne czy muzea. Jednostki te uzyskują przychody z tytułu pobieranych opłat lub sprzedanych biletów na spektakle teatralne, koncerty, imprezy kulturalne, wystawy itp. Niestety, pozyskiwane w ten sposób środki w przypadku zdecydowanej większości IK są znacznie niższe niż ponoszone przez nie koszty. Problem ten jest zauważalny szczególnie w przypadku instytucji artystycznych, w których często same tylko koszty wynagrodzenia pracowników przy realizacji jednego przedstawienia znacząco przewyższają przychody ze sprzedaży biletów²³.

Obok IK działających odpłatnie występują też IK, których działalność kulturalną oparto – w imię realizacji ważnych celów społecznych – na zasadzie bezpłatności lub tylko częściowej odpłatności. Jako przykład takich jednostek można podać publiczne biblioteki²⁴. Mogą one wpro-

²¹ Przedmiotem działalności dodatkowej instytucji kultury może być np. działalność edukacyjna, ale nie może ona przybierać form i być wykonywana na zasadach określonych w prawie oświatowym (E. Ostapowicz, *Organizowanie instytucji kultury*, w: *Zarządzanie instytucją kultury*, R. Barański, J. Kłos-Łabędowicz, S. Liżewski, E. Ostapowicz, R. Skrzypiec, Warszawa 2015, s. 11).

²² Organizator instytucji kultury nie może w sposób dowolny samodzielnie modyfikować zakresu działalności instytucji kultury, lecz powinien opierać się na regulacjach obowiązującego prawa (por. wyrok WSA w Warszawie z 20 III 2008 r., I SA/Wa 134/08, LEX nr 507844). Dla określenia zakresu statutowej (podstawowej) działalności instytucji kultury nie tylko dopuszczalne, lecz wręcz wskazane, jest posłużenie się rozbudowanym wyczeniem o charakterze katalogu otwartego, tzn. wyczeniem przykładowym, zaczynającym się od wyrażenia „w szczególności” (wyrok NSA z 8 XI 2012 r., II OSK 2014/12, LEX nr 1291952).

²³ Zob. szerzej np. D. Ilczuk, op. cit., s. 23.

²⁴ Polski ustawodawca traktuje biblioteki i ich zbiory jako „dobro narodowe”, wyznacza bibliotekom misję zachowania dziedzictwa narodowego, organizowania i zapewnienia dostępu do zasobów dorobku nauki i kultury polskiej oraz światowej (por. art. 3 ust. 1 ustawy o bibliotekach). Dla jej realizacji ustanowiono powszechne prawo korzystania z bibliotek oraz zasadę ogólnego dostępu i bezpłatności usług państwowych i samorządowych bibliotek (por. art. 3 ust. 2, art. 14 ust. 1 ustawy o bibliotekach).

wadzić odpłatność za usługi biblioteczne tylko w ustawowo określonych przypadkach (m.in. za świadczenie usług informacyjnych, bibliograficznych, reprograficznych, wypożyczenia międzybiblioteczne, niezwrócenie w terminie wypożyczonych materiałów bibliotecznych, uszkodzenie, zniszczenie lub niezwrócenie materiałów bibliotecznych – por. art. 14 ust. 2 ustawy o bibliotekach).

Oprócz prowadzenia działalności kulturalnej (warto w tym miejscu przypomnieć: mającej charakter działalności niekomercyjnej²⁵) IK w naszym kraju mogą wykonywać działalność dodatkową, w tym działalność gospodarczą, czyli działalność typowo zarobkową (por. np. art. 9 ustawy o muzeach)²⁶. Skorzystanie z takiej możliwości jest jednak uzależnione od zawarcia przez organizatora w statucie IK jasnych postanowień dopuszczających wykonywanie przez jednostkę działalności innej niż kulturalna. Niezamieszczenie stosownych zapisów w statucie oznacza brak podstawy prawnej i uniemożliwia IK podejmowanie działalności innej niż kulturalna, m.in. działalności gospodarczej²⁷. W orzecznictwie podkreśla się, że działalność inna niż kulturalna, np. działalność o charakterze gospodarczym, może być tylko działalnością dodatkową, poboczną IK, ponieważ podstawowym celem działalności IK musi być działalność kulturalna²⁸. Istotne jest również to, że działalność gospodarcza nie może w żaden sposób kolidować z zasadniczą działalnością IK, jaką jest działalność kulturalna²⁹. Uzyskane zaś przez IK środki z działalności gospodarczej

²⁵ Zob. pkt I niniejszego opracowania.

²⁶ „Instytucja kultury może prowadzić inną działalność niż ta, do której została powołana, i czerpać z niej zyski” (wyrok NSA z 29 IX 2016 r., II OSK 2062/16, LEX nr 2119856; por. też wyrok NSA z 3 IX 2013 r., II OSK 1698/13, Legalis).

²⁷ Por. np.: wyrok NSA z 26 V 2020 r., II OSK 2619/19, LEX nr 3040877; wyrok WSA w Gliwicach z 17 XII 2019 r., III SA/GI 791/19, LEX nr 2771771; wyrok WSA w Gliwicach z 14 III 2019 r., IV SA/GI 551/18, LEX nr 2642230; wyrok WSA w Gliwicach z 17 IX 2018 r., IV SA/GI 555/18, LEX nr 2567276; wyrok NSA z 29 IX 2016 r., II OSK 2062116, Legalis; zob. też np. S. Tyrakowski, *Finansowanie instytucji kultury*, w: *Vademecum dyrektora instytucji kultury*, I. Fischer, M. Kunikowski, T. Krywan, S. Liżewski, M. Mędrała, A. Mituś, E. Ostapowicz, K. Pawlik, E. Perłakowskasz, M. Rotkiewicz, J. Słupski, K. Szocik, S. Tyrakowski, K. Wojciechowska, Warszawa 2021, s. 528.

²⁸ Por. np.: wyrok NSA z 2 III 2017 r., II OSK 2864/16, Legalis; wyrok NSA z 8 XI 2012 r., II OSK 2014/12, LEX nr 1291952; wyrok WSA w Warszawie z 30 I 2013 r., IV SA/Wr 673/12, LEX nr 1330163.

²⁹ Por. np.: wyrok NSA z 3 IX 2013 r., II OSK 1698/13, Legalis; wyrok NSA z 2 III 2017 r., II OSK 2864/16, Legalis; wyrok NSA z 7 XII 2010 r., II OSK 2141/10, LEX nr 746880; wyrok NSA z 26 V 2020 r., II OSK 2619/19, LEX nr 3040877.

powinny być przeznaczone na realizację celów, dla których dana IK została powołana, a więc na finansowanie prowadzonej przez nią działalności kulturalnej³⁰.

Powszechnie wykonywanym przez IK rodzajem działalności gospodarczej jest działalność handlowa oraz działalność usługowa. Jako przykłady źródeł przychodów z tytułu podejmowania tego rodzaju działalności IK można wskazać: sprzedaż reprodukcji dzieł, fotografii, pamiątek, przewodników, katalogów zbiorów muzeum lub wystawy, filmów, książek, prac artystycznych (np. wykonanych przez uczestników organizowanych przez jednostkę warsztatów i kółek zainteresowań), artykułów spożywczych; świadczenie różnego rodzaju usług, np. usług ksero, komputerowych, prowadzenie introligatorni. Cennym źródłem bezzwrotnych środków krajowych dla IK może też być przydzielone jej przez organizatora oraz nabyte mienie, którym IK jest uprawniona samodzielnie gospodarować (por. art. 28 ust. 1 u.o.p.d.k.). Instytucje kultury mogą więc czerpać przychody np. z wynajmu lub wdzierżawienia składników mienia (wynajmu pomieszczeń, sprzętu muzycznego, sprzętu oświetleniowego, kostiumów i rekwizytów scenicznych itp.). Znamiona działalności gospodarczej (zarobkowej) ma też działalność polegająca na przeprowadzaniu przez IK różnych operacji finansowych mających na celu pozyskanie środków pieniężnych. W tym przypadku IK bazować będzie na nadanym jej ustawowo uprawnieniu do samodzielnego gospodarowania posiadanymi środkami finansowymi, przy respektowaniu zasady efektywności ich wykorzystania (por. art. 27 ust. 1 u.o.p.d.k.). Szczególnie interesującą formą takiej aktywności, nie tylko ze względu na możliwości przychodowe IK, lecz także z uwagi na znaczenie dla efektywnego wykorzystania środków publicznych i bezpieczeństwa finansów publicznych, jest lokowanie wolnych środków³¹, znajdujących się w dyspozycji danej jednostki. Należy zaznaczyć, że dokonywanie przez IK lokat wolnych środków nie obejmuje dotacji z budżetu (zarówno budżetu państwa, jak i budżetu JST). Samorządowe IK mogą lokować wolne środki, z wyżej wymienionym zastrzeżeniem: 1) w skarbowych papierach

³⁰ Zob. np.: A. Mituś, *Tworzenie i funkcjonowanie instytucji kultury*, w: *Vademecum dyrektora instytucji kultury*, s. 9–10.

³¹ Przez wolne środki jednostki sektora finansów publicznych rozumie się środki znajdujące się w jej dyspozycji, które nie są wydatkowane w określonym dniu na wykonywanie zadań oraz funkcjonowanie danej jednostki (art. 48 ust. 3 u.f.p.).

wartościowych, 2) w obligacjach emitowanych przez JST, 3) na rachunkach bankowych w bankach, mających siedzibę na terytorium RP oraz 4) w formie depozytu u Ministra Finansów, 5) w formie depozytu u JST (por. art. 48 ust. 1–1a u.f.p.). Natomiast państwowe IK dokonują lokat wolnych środków, z wyjątkiem środków pochodzących z dotacji budżetowych, na zasadzie obligatoryjności (a nie fakultatywności) i to tylko w formie depozytu u Ministra Finansów (por. art. 48 ust. 2 u.f.p.)³². Szczegółowe zasady dokonywania przez jednostki sektora finansów publicznych, w tym IK, lokowania wolnych środków w formie depozytu u Ministra Finansów, m.in. sposób obliczania wysokości oprocentowania powierzonych środków, normują u.f.p. (por. art. 78a, art. 78b, art. 78c, art. 78e ustawy) oraz rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 11 grudnia 2014 r. w sprawie wolnych środków niektórych jednostek sektora finansów publicznych przyjmowanych przez Ministra Finansów w depozyt³³.

W praktyce IK uzyskują przychody z prowadzenia działalności gospodarczej znacznie powszechniej i w bardziej rozbudowanym zakresie niż jeszcze 20 lat temu³⁴. Zjawisko to, przy respektowaniu powyżej przedstawionych zasad, należy ocenić pozytywnie, jako służące rozwojowi działalności kulturalnej oraz racjonalności finansów publicznych³⁵.

³² Zob. szerzej np.: W. Bożek, *Art. 78a [Upoważnienie Ministra Finansów do przyjmowania wolnych środków w depozyt]*, w: *Ustawa o finansach publicznych. Komentarz*, pod. red. Z. Ofiarskiego, Warszawa 2020, s. 542; L. Lipiec-Warzecha, *Ustawa o finansach publicznych. Komentarz*, Warszawa 2011, art. 78(a), <http://lex-1amu-1edu-1pl-1015e985p12ac.han.amu.edu.pl/#/commentary/587300103/97543/lipiec-warzecha-ludmila-ustawa-o-finansach-publicznych-komentarz?cm=URELATIONS> (dostęp: 21 VIII 2021).

³³ Dz.U. 2014, poz. 1864 ze zm. Szerzej na temat instytucji lokowania wolnych środków przez jednostki sektora finansów publicznych zob. np. W. Bożek, op. cit., s. 539 i n.

³⁴ Zob. np.: GUS: *Wyniki finansowe instytucji kultury w 2020 r.*, s. 2, 4, <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/kultura-turystyka-sport/kultura/wyniki-finansowe-instytucji-kultury-w-2020-roku,18,6.html> (dostęp: 12 IX 2021); *Wyniki finansowe instytucji kultury w I kwartale 2021 r.*, <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/kultura-turystyka-sport/kultura/wyniki-finansowe-instytucji-kultury-w-pierwszym-kwartale-2021-roku,8,17.html> (dostęp: 12 IX 2021). Podobnie np.: E. Ostapowicz, *Planowanie finansowe*, w: *Zarządzanie instytucją kultury*, op. cit., s. 416–417; S. Tyrakowski, op. cit., s. 528.

³⁵ Podejmowanie przez instytucje kultury działalności gospodarczej służy zdaniem autorów niniejszego opracowania osiągnięciu efektywności w prowadzonej przez nie działalności finansowej.

3. Dotacje

Kolejnym ważnym źródłem bezzwrotnych środków finansowych IK są dotacje³⁶. Ze środków krajowych IK są uprawnione do pozyskiwania dotacji podmiotowych oraz dotacji celowych³⁷.

Szczególne znaczenie w funkcjonowaniu każdej IK ma dotacja podmiotowa, której udziela organizator danej jednostki (art. 28 ust. 3 pkt 1 u.o.p.d.k.). Dotacja ta jest przeznaczona na dofinansowanie działalności bieżącej IK w zakresie realizowanych przez nią zadań statutowych, w tym na zakup towarów i usług, wynagrodzenia pracowników, utrzymanie i remonty obiektów (art. 28 ust. 3 pkt 1 u.o.p.d.k.). Przekazanie dotacji podmiotowej IK jest obligatoryjne dla jej organizatora³⁸. Wysokość środków udzielanych IK w ramach dotacji podmiotowej ustala organizator. Godne podkreślenia jest, że wielkość dotacji podmiotowej dla IK powinna być odpowiednia do zakresu i przedmiotu działalności tej instytucji, charakteru świadczonych przez nią usług (czy są to usługi odpłatne, czy też nieodpłatne) oraz kosztów tych usług. Nie można bowiem dopuścić do sytuacji, w której ze względu na brak środków IK zaprzestanie swojej działalności. Jednocześnie, organizator powinien dążyć do stworzenia takiego systemu dotowania IK, aby jej bezzwrotne finansowanie nie osłabiało działań zmierzających do pozyskiwania jak największych przychodów własnych i do racjonalizacji kosztów działania³⁹. O przeznaczeniu środków dotacji podmiotowej decyduje samodzielnie dyrektor IK, realizując – należy zaznaczyć – wydatki

³⁶ Dotacje stanowią najszerzej spotykaną formę pieniężnego wsparcia ze środków publicznych. Co do zasady mają one charakter pomocy bezzwrotnej. Legalną ogólną definicję dotacji zawiera u.f.p. Zgodnie z art. 126 tej ustawy dotacje są to podlegające szczególnym zasadom rozliczania środki z budżetu państwa, budżetu JST oraz z państwowych funduszy celowych przeznaczone, na podstawie u.f.p., odrębnych ustaw lub umów międzynarodowych, na finansowanie lub dofinansowanie realizacji zadań publicznych – szerzej zob. np.: K. Czarnecki, *Art. 126. [Definicja dotacji]*, w: *Ustawa o finansach publicznych. Komentarz*, pod red. Z. Ofiarskiego, Warszawa 2020, s. 786–793.

³⁷ Dotacje podmiotowe są to środki (dotacje) przeznaczone na dofinansowanie bieżącej działalności podmiotu wskazanego w odrębnej ustawie lub umowie międzynarodowej (art. 131, art. 218 u.f.p.). Pojęcie dotacji celowych zostanie zdefiniowane w dalszych rozważaniach (w niniejszym punkcie opracowania).

³⁸ Podobnie np. K. Czarnecki, *Art. 131 [Dotacje podmiotowe]*, w: *Ustawa o finansach publicznych. Komentarz*, pod red. Z. Ofiarskiego, s. 826; R. Barański, *Finansowanie działalności kulturalnej*, Warszawa 2016, s. 69.

³⁹ Por. wyrok WSA w Bydgoszczy z 28 VII 2010 r., I SA/Bd 498/10, LEX nr 658943; zob. też np. R. Barański, *op. cit.*, s. 60–61.

związane z podstawową działalnością statutową jednostki. Organizator nie może zatem wskazać konkretnych wydatków, które IK ma finansować ze środków dotacji podmiotowej, oraz ograniczać określonych wydatków, o ile mieszczą się one w ramach zakreślonych przepisami prawa i statutem⁴⁰. Naruszałoby to bowiem kompetencje dyrektora IK do samodzielnego prowadzenia gospodarki finansowej powierzonej mu placówki (por. art. 17, art. 27 ust. 1 u.o.p.d.k., art. 53 ust. 1 u.f.p.).

Jak sygnalizowano, istotnym źródłem finansowania działalności IK mogą być dotacje celowe. Tego rodzaju dotacje charakteryzuje sanacyjny mechanizm finansowania, oznaczający, że otrzymane w ramach tej dotacji środki muszą zostać wykorzystane wyłącznie na cel (zadanie) wskazany przez podmiot udzielający wsparcia finansowego. Środki wykorzystane niezgodnie z przeznaczeniem oraz niewykorzystane w terminie podlegają zwrotowi na rzecz podmiotu, który udzielił dotacji (por. art. 127, art. 168, art. 250–252 u.f.p.). Instytucje kultury mogą ubiegać się o przyznanie dotacji celowych przede wszystkim od ich organizatorów – na finansowanie lub dofinansowanie kosztów realizacji inwestycji oraz dotacje celowe na realizację wskazanych zadań i programów (por. art. 28 ust. 3 pkt 2–3 u.o.p.d.k.). W odróżnieniu od dotacji podmiotowej udzielenie IK dotacji celowej nie jest prawną powinnością jej organizatora. Dysponuje on więc swobodą decyzyjną dotyczącą wspierania finansowego np. podejmowanych przez IK przedsięwzięć inwestycyjnych lub projektów kulturalnych⁴¹.

Źródłem finansowania państwowych IK jest przede wszystkim budżet państwa. Jednak w przypadku realizacji przez te instytucje zadań ważnych z punktu widzenia regionalnej polityki rozwoju w zakresie rozwoju kultury, mogą one otrzymać dotacje celowe z budżetów JST, w tym dotacje celowe na finansowanie lub dofinansowanie kosztów realizacji inwestycji (art. 28 ust. 1b u.o.p.d.k.)⁴². Natomiast samorządowe IK (finansowane głównie z budżetu macierzystej JST) mogą uzyskać dotacje celowe na zadania objęte mecenatem państwa⁴³, w tym dotacje

⁴⁰ Podobnie np.: K. Czarniecki, *Art. 131...*, op. cit., s. 826; R. Barański, op. cit., s. 58–59.

⁴¹ Podobnie np. R. Barański, op. cit., s. 69; S. Tyrakowski, op. cit., s. 527.

⁴² Szczegółowe warunki i tryb udzielania dotacji państwowym IK przez JST normuje Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 14 VI 2007 r. (Dz.U. 2007, poz. 821 ze zm.).

⁴³ Z budżetu państwa udzielane są dotacje wspierające i promujące twórczość, edukację i oświatę kulturalną, działania i inicjatywy kulturalne, a także opiekę nad zabytkami i ochronę dziedzictwa narodowego (por. art. 1 ust. 2 u.o.p.d.k.). Szczególne miejsce wśród tego rodzaju dotacji, z powodu wielkości przyznawanych środków, ich

celowe na finansowanie lub dofinansowanie kosztów realizacji inwestycji, z budżetu państwa z części, której dysponentem jest minister właściwy ds. kultury i ochrony dziedzictwa narodowego (por. art. 1 ust. 3, art. 9 ust. 3 u.o.p.d.k., art. 43 ust. 1 Ustawy z dnia 13 listopada 2003 r. o dochodach jednostek samorządu terytorialnego⁴⁴, art. 127 ust. 1 u.f.p.)⁴⁵. Instytucje kultury mogą też otrzymać dotacje celowe z państwowych funduszy celowych. Wymienić tu należy przede wszystkim Fundusz Promocji Kultury oraz Narodowy Fundusz Ochrony Zabytków (por. art. 87 Ustawy z dnia 19 listopada 2009 r. o grach hazardowych⁴⁶, art. 83b Ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami⁴⁷).

4. Sponsoring kultury

Cennym źródłem finansowania kultury może być sponsoring. Polega on na wsparciu (finansowym lub rzeczowym) przez sponsora (np. przedsiębiorstwo produkcyjne lub handlowe, bank, firmę ubezpieczeniową) w zamian za wykonanie przez podmiot sponsorowany określonych i wcześniej uzgodnionych świadczeń (najczęściej związanych z działaniami promocyjnymi)⁴⁸. Wzajemność świadczeń jest ważnym elementem sponsoringu i cechą odróżniającą tę formę pozyskania wsparcia od mecenatu, którego istotą jest bezinteresowne wspieranie (finansowe lub rzeczowe) podmiotów działających w takich sferach jak np. kultura, nauka, w celu umożliwienia im dalszego rozwoju⁴⁹. W dziedzinie kul-

cyklicznego charakteru oraz bogatej oferty tematycznej, zajmują niewątpliwie dotacje udzielane w ramach programów organizowanych przez ministra właściwego ds. kultury i dziedzictwa narodowego na projekty kulturalne (z wyłączeniem stałej działalności kulturalnej); zob. szerzej np. Ministerstwo Kultury, Dziedzictwa Narodowego i Sportu (MKDNiS), *Programy Ministra*, <https://www.gov.pl/web/kulturaisport/programy-i-projekty> (dostęp: 24 VIII 2021).

⁴⁴ Tekst jedn. Dz.U. 2021, poz. 38 ze zm.

⁴⁵ Szczegółowe warunki udzielania, przekazywania i rozliczania wspomnianych dotacji reguluje Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 VI 2012 r. w sprawie zakresu zadań objętych mecenatem państwa w dziedzinie kultury, na które jednostki samorządu terytorialnego mogą otrzymywać dotacje, oraz sposobu i trybu przyznawania tych dotacji (Dz.U. 2012 r., poz. 737 ze zm.).

⁴⁶ Tekst jedn. Dz.U. 2020, poz. 2094 ze zm.

⁴⁷ Tekst jedn. Dz.U. z 2021, poz. 710 ze zm.

⁴⁸ Podobnie np.: S. Tyrakowski, op. cit., s. 550.

⁴⁹ Mecenasa, w odróżnieniu od sponsora, nie oczekuje od beneficjenta żadnego świadczenia wzajemnego. Uregulowanym prawnie przejawem mecenatu jest darowizna.

tury sponsoring stanowi formę współpracy podmiotów wykonujących działalność kulturalną z biznesem. Forma ta pozwala podmiotom prywatnym zarówno na aktywne uczestnictwo w misji rozwoju i ochrony kultury, jak i na budowę własnego wizerunku jako podmiotu inwestującego w kulturę i czerpiącego korzyści z jej rozwoju⁵⁰. W literaturze przedmiotu stwierdza się, że w IK (które od lat zmagają się z poważnymi problemami finansowymi) to właśnie sponsoring staje się jednym z najlepszych rozwiązań finansujących przedsięwzięcia kulturalne. Jest spotykany, począwszy od niewielkich lokalnych spektakli, wernisaży, koncertów aż po wydarzenia ogólnopolskie⁵¹.

Podstawę prawną współpracy pomiędzy sponsorem a sponsorowanym stanowi zawarta pomiędzy nimi umowa sponsoringu. Nie została ona uregulowana w Kodeksie cywilnym⁵², należy więc do tzw. umów cywilnych nienazwanych, czyli takich, których treść nie jest regulowana przez ustawodawstwo, ale ustalana zgodnie z wolą stron⁵³. Umowa sponsoringu powinna przede wszystkim jasno określać, na czym podjęta współpraca ma polegać, czas trwania współpracy, formę (lub formy) jej realizacji oraz konkretyzować prawa i obowiązki obu stron⁵⁴.

Warto dodać, że wiedzę i doświadczenia w zakresie sponsoringu kultury aktywnie popularyzuje Narodowe Centrum Kultury. Na stronie internetowej Centrum zamieszczane są różne materiały dotyczące sponsoringu kultury, m.in. podane są przykłady współpracy kultury i biznesu, zarówno z otoczenia lokalnego, jak i międzynarodowego, które mogą być nie tylko inspiracją, lecz czasem też przestrożą dla wszystkich realizujących tego rodzaju współpracę⁵⁵.

Podobnie np.: Narodowe Centrum Kultury (NCK): *Kultura się liczy! Sponsoring Kultury: Kodeks Sponsoringu Kultury*, Warszawa 2011, s. 2; *Słownik*, hasło *Mecenat*, <https://nck.pl/szkolenia-i-rozwoj/projekty/kultura-sie-liczy-/projekty/sponsoring-kultury> (dostęp: 24 VIII 2021).

⁵⁰ NCK, *Kultura się liczy! Sponsoring Kultury: Kodeks...*, s. 2.

⁵¹ Zob. np.: J. Kubiczek, *Wyzwania instytucji kultury w zakresie marketingu i sponsoringu przez biznes w kulturze – kultura w biznesie. Nowe trendy w otoczeniu jednostek kultury*, pod red. B. Reformat, A. Kwiecień, A. Nocoń, Katowice 2019, s. 46; S. Liżewski, *Działalność statutowa inna niż kulturalna*, w: *Vademecum dyrektora ...*, op. cit., s. 94.

⁵² Ustawa z dnia 23 IV 1964 r. Kodeks cywilny (tekst jedn. Dz.U. 2020, poz. 1740 ze zm.).

⁵³ NCK, *Kultura się liczy! Sponsoring Kultury, Słownik*, hasło *Umowa sponsoringu*, <https://nck.pl/szkolenia-i-rozwoj/projekty/kultura-sie-liczy-/projekty/sponsoring-kultury> (dostęp: 26 VIII 2021); S. Liżewski, op. cit., s. 94.

⁵⁴ Zob. szerzej np. S. Liżewski, op. cit., s. 97.

⁵⁵ NCK, *Kultura się liczy! Sponsoring Kultury, Kodeks...*, <https://nck.pl/szkolenia-i-rozwoj/projekty/kultura-sie-liczy-/projekty/sponsoring-kultury> (dostęp: 26 VIII 2021).

5. Instrumenty pomocowe związane z COVID-19

W celu zrekompensowania strat poniesionych przez podmioty kulturalne w związku z wprowadzeniem poważnych ograniczeń w prowadzonej przez nie działalności (w tym jej zawieszenia), mających na celu przeciwdziałanie rozprzestrzeniania się pandemii COVID-19⁵⁶, już od marca 2020 r. wdrożone zostały w naszym kraju różnorodne instrumenty pomocowe. Zastosowano je np. w programach dotacyjnych ministra właściwego ds. kultury i dziedzictwa narodowego na podejmowane przedsięwzięcia kulturalne. Określone w tych programach wymogi dostosowano do warunków panujących w czasie pandemii oraz w zdecydowanej większości z nich zwiększono budżety, co oznaczało zwiększenie środków publicznych (dotacji) na przedsięwzięcia kulturalne⁵⁷. Specjalne rozwiązania pomocowe dla podmiotów kultury, w tym IK, przyjęto w ramach tzw. „Tarczy antykryzysowej”. Stanowi ona kompleksowy pakiet działań Rady Ministrów podjętych w celu przeciwdziałania społeczno-gospodarczym skutkom pandemii COVID-19⁵⁸. Podstawą prawną „Tarczy antykryzysowej” jest Ustawa z dnia 2 marca 2020 r. o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, innych chorób zakaźnych oraz wywołanych nimi sytuacji kryzysowych⁵⁹. W 2020 r. w ramach „Tarczy antykryzysowej” IK uzyskały wsparcie finansowe przede wszystkim z Funduszu Wsparcia Kultury⁶⁰ (budżet tego programu pomocowego na realizowane przedsięwzięcia kulturalne wyniósł aż 400 mln zł, a jego beneficjentami mogły być także samorządowe IK⁶¹), ze środków

⁵⁶ Zob. Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 20 III 2020 r. w sprawie ogłoszenia na obszarze Rzeczypospolitej stanu epidemii (Dz.U. 2020, poz. 491).

⁵⁷ Zob. np.: MKDNIŚ, *Kultura. Programy ministra. Programy 2020. Budżet programów*, <https://www.gov.pl/web/kulturaisport/budzet-programow2> (dostęp: 26 VIII 2021).

⁵⁸ Ministerstwo Finansów, *Tarcza antykryzysowa*, <https://www.gov.pl/web/finanse/tarcza-antykryzysowa> (dostęp: 26 VIII 2021).

⁵⁹ Tekst jedn. Dz.U. 2020, poz. 1842 ze zm.

⁶⁰ Zasady rozdziału i przekazywania środków z Funduszu Wsparcia Kultury normuje Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 30 IX 2020 r. w sprawie wsparcia finansowego jednostek prowadzących działalność kulturalną w dziedzinie teatru, muzyki i tańca (Dz.U. 2020, poz. 1729).

⁶¹ W puli najwyżej ocenionych podmiotów i z najwyższymi przyznanymi kwotami dofinansowania z Funduszu Wsparcia Kultury znalazły się duże samorządowe instytucje artystyczne, m.in.: Teatr Muzyczny im. Danuty Baduszkowej w Gdyni, Teatr Muzyczny Roma, Teatr Kwadrat im. Edwarda Dziewońskiego czy Opera i Filharmonia Podlaska Europejskie Centrum Sztuki imienia Stanisława Moniuszki – zob. szerzej MKDNIŚ, *Fundusz*

programów „Kultura w sieci” (beneficjentami mogły być samorządowe IK)⁶², „Voucher dla instytucji kultury”⁶³, a także mogły otrzymać dopłaty z Funduszu Gwarantowanych Świadczeń Pracowniczych do wynagrodzeń pracowników objętych przestojem ekonomicznym albo obniżonym wymiarem czasu pracy w następstwie wystąpienia epidemii⁶⁴.

Na szczeblu samorządowym wsparcie IK było realizowane poprzez zintegrowaną promocję wydarzeń kulturalnych organizowanych online w obrębie danej miejscowości oraz uruchomienie specjalnych programów pomocowych. Jako przykłady podjętych działań można podać akcje: „Gdyńska kultura łączy siły”, „Poznań wspiera”, utworzenie w Krakowie – z inicjatywy urzędu miasta i Krakowskiego Biura Festiwalowego – platformy VOD playkrakow.com. Poszczególne miasta zachęcały też do zakupu vouchera dla kultury (np. teatry w Łodzi) oraz świadczyły pomoc prawną w zakresie prowadzenia przez podmioty kulturalne, w tym IK, działalności kulturalnej⁶⁵.

6. Wydatki na działalność kulturalną w Polsce w latach 2011–2021

Instytucje kultury mają bez wątpienia szerokie możliwości pozyskiwania środków pieniężnych o charakterze bezzwrotnym ze źródeł krajowych. Warto jednak, choćby pobieżnie, dla uzyskania wiarygodnego obrazu kondycji finansowej polskiej kultury, zbadać wysokość środków publicznych przeznaczanych w naszym kraju na jej rozwój i ochronę. Należy

Wsparcia Kultury, <https://www.gov.pl/web/kulturaisport/fundusz-wsparcia-kultury> (dostęp: 29 VIII 2021).

⁶² „Kultura w sieci” był jednorazowym programem poświęconym działalności kulturalnej online, stanowił jeden z elementów Tarczy Antykryzysowej dla Kultury, został uruchomiony w kwietniu 2020 r., a jego realizację powierzono NCK. Beneficjentami programu mogły być także samorządowe instytucje kultury. Budżet programu wyniósł 60 mln zł – zob. szerzej np. D. Ilczuk, op. cit., s. 39; NCK, *Kultura w sieci*, <https://nck.pl/dotacje-i-stypendia/dotacje/programy-dotacyjne-nck/kultura-w-sieci> (dostęp: 29 VIII 2021).

⁶³ Przyjęta przez rząd „Tarcza Antykryzysowa 4.0” umożliwia instytucjom kultury zamianę niezrealizowanych świadczeń na vouchery o odpowiadającej wartości do wykorzystania w ciągu roku – zob. szerzej np. MKDniS, *Tarcza Antykryzysowa dla kultury. Voucher dla instytucji kultury*, <https://www.gov.pl/web/gov/voucher-dla-instytucji-kultury> (dostęp: 16 VIII 2021).

⁶⁴ Zob. szerzej np. MKDniS, *Tarcza Antykryzysowa dla kultury. Dopłaty do wynagrodzeń w instytucjach kultury w Tarczy Antykryzysowej 4.0*, <https://www.gov.pl/web/kulturaisport/kultura-antykryzysowa-dla-kultury2> (dostęp: 29 VIII 2021).

⁶⁵ D. Ilczuk, op. cit., s. 40.

odnotować, że udział wydatków budżetu państwa na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego we wszystkich wydatkach tego budżetu w latach 2011–2019 wyniósł średnio zaledwie 0,6%⁶⁶. Patrząc z innej perspektywy, wysokość wydatków publicznych na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego w latach 2011–2019 wynosiła przeciętnie 0,5% wartości PKB w Polsce⁶⁷. W porównaniu z innymi krajami Unii Europejskiej, wydatki publiczne na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego w Polsce kształtują się na niskim poziomie⁶⁸. Z tego powodu Polska wciąż należy do grupy państw unijnych najslabiej finansujących kulturę⁶⁹. Źródłem umiarkowanego optymizmu jest jednak fakt, że wydatki publiczne na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego *per capita* na przestrzeni ostatniej dekady ulegają stałemu wzrostowi (poza spadkiem w latach 2014–2015) i w 2019 r. wyniosły 317,36 zł, co stanowi wzrost o 6,26% w porównaniu z rokiem poprzednim⁷⁰. Poprawia to relację między poziomem wskaźnika *per capita* w naszym kraju a rozwiniętymi krajami Unii Europejskiej. Po latach utrzymywania się wyżej wymienionych wydatków *per capita* w Polsce na niskim poziomie widać wreszcie tendencję wzrostową i stopniowe równanie do średniej europejskiej⁷¹.

Polska jest krajem o wysokim poziomie decentralizacji wydatków publicznych dokonywanych na kulturę⁷². Na przykład w 2019 r. wydatki budżetu państwa na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego

⁶⁶ Wydatki na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego ujmowane są w budżecie państwa oraz w budżetach JST w dziale 921. Wydatki publiczne (łącznie: z budżetu państwa i budżetów JST – pomniejszone o dotacje i subwencje dla JST oraz transfery pomiędzy JST) na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego wyniosły w Polsce: w 2011 r. – 8077,3 mln zł, w 2012 r. – 8280,9 mln zł, w 2014 r. – 9326,8 mln zł, w 2015 r. – 8565,3 mln zł, w 2016 r. – 8873,1 mln zł, w 2017 r. – 10 331,6 mln zł, w 2018 r. – 11 019,4 mln zł, w 2019 r. – 11 705,4 mln zł. Dane przytoczone za: M. Grząba, *Stabilność finansowania instytucji kultury ze środków publicznych w Polsce, w: Współczesne problemy ekonomiczne w badaniach młodych naukowców*, t. 4 *Teoria i praktyka*, pod red. E. Gruszewskiej, Białystok 2020, s. 141, <http://hdl.handle.net/11320/9281> (dostęp: 30 VIII 2021); D. Ilczuk, op. cit., s. 20; GUS, *Kultura w 2019 r.*, s. 28, <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/kultura-turystyka-sport/kultura/kultura-w-2019-roku,2,17.html> (dostęp: 19 VIII 2021).

⁶⁷ Zob. np. M. Grząba, op. cit., s. 141; GUS, *Kultura w 2019 r.*, s. 28.

⁶⁸ M. Grząba podaje, że najwięcej środków publicznych na cele kulturalne przeznacza się na Węgrzech i w Islandii (ok. 7% wydatków publicznych ogółem), najmniej m.in. w Wielkiej Brytanii i w Grecji (1,5% wydatków ogółem) – zob. szerzej M. Grząba, op. cit., s. 141.

⁶⁹ D. Ilczuk, op. cit., s. 44.

⁷⁰ Wzrost procentowy w latach ubiegłych: w 2017–2018 – 6,85%; w 2016–2017 – 16,08%; w 2015–2016 – 4,9%, za D. Ilczuk, op. cit., s. 8.

⁷¹ Zob. szerzej np. D. Ilczuk, op. cit., s. 8–9.

⁷² Ibidem, s. 8.

wyniosły 2 380,2 mln zł (w 2018 r. – 2 116,3 mln zł), a ich udział w ogólnokrajowych wydatkach publicznych na wyżej wymienioną dziedzinę wyniósł 20,0% (w 2018 r. – 19,2%); wydatki z budżetów JST w 2019 r. wyniosły 9 325,2 mln zł (w 2018 r. – 8 903,1 mln zł), a ich udział w wydatkach publicznych na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego – 79,7% (w 2018 r. – 80,8%)⁷³. Największy udział w samorządowych wydatkach publicznych miały samorządy gminne – 47,9% (samorządy miast na prawach powiatu, województw i powiatów – odpowiednio: 31,8%, 18,8% i 1,5%). Priorytety w wydatkach publicznych na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego w 2019 r. były podobne do lat poprzednich, tzn. największą część wydatków z budżetu państwa na tę dziedzinę przeznaczono na inwestycje i funkcjonowanie muzeów (36%) oraz na ochronę zabytków i inne formy opieki nad zabytkami (14,1%). Natomiast z budżetów JST najwięcej środków (70,1% ogólnej kwoty wydatków) wydano w 2019 r. na działalność domów i ośrodków kultury, klubów i świetlic – 31,8%, bibliotek – 17,2%, a także funkcjonowanie muzeów – 11,6% i teatrów – 9,5%, czyli na działalność samorządowych IK (w roku poprzednim odpowiednio: 30,7%, 17,6%, 10,7% oraz 9,3%)⁷⁴.

Jak już wspomniano, w Polsce zdecydowaną większość IK stanowią IK, dla których organizatorem jest JST⁷⁵. W 2018 r. NIK przeprowadziła kontrolę działalności samorządowych IK w latach 2015–2017. Wyniki kontroli wskazują na niezapewnienie przez JST podległym im IK środków wystarczających dla realizacji zadań statutowych tych jednostek⁷⁶. NIK raportuje, że w skontrolowanych JST środki przekazane samorządowym IK stanowiły średnio niespełna 75% ich przychodów ogółem. Niespełne – w stosunku do wielkości wnioskowanych – finansowanie dotyczyło zarówno dotacji podmiotowych (w skrajnych przypadkach zgłaszane zapotrzebowania zaspakajano tylko w 70%), jak i dotacji celowych na realizację wskazanych zadań i programów (odpowiednio – 43%), a także dotacji celowych na finansowanie lub dofinansowanie kosztów realizacji inwestycji (w skrajnych przypadkach organizator w ogóle nie uwzględnił wniosków o przyznanie dofinansowania)⁷⁷. Problemy

⁷³ GUS, *Kultura w 2019 r.*, s. 28; D. Ilczuk, op. cit., s. 8.

⁷⁴ GUS, *Kultura w 2019 r.*, s. 29–30.

⁷⁵ Zob. pkt 1 niniejszego opracowania.

⁷⁶ Najwyższa Izba Kontroli (NIK), *Samorządowe instytucje kultury*, <https://www.nik.gov.pl/aktualnosci/samorzadowe-instytucje-kultury.html> (dostęp: 30 VIII 2021).

⁷⁷ NIK, Departament Nauki, Oświaty i Dziedzictwa Narodowego, *Informacja o wynikach kontroli. Działalność samorządowych instytucji kultury*, Warszawa 2018, s. 8, <https://www.nik.gov.pl/kontrola/P/18/022/LKI/> (dostęp: 30 VIII 2021).

finansowe IK, zarówno instytucji państwowych, jak i samorządowych, są zagadnieniem od wielu już lat podejmowanym w doktrynie⁷⁸.

Obecnie dodatkowe zagrożenia dla funkcjonowania IK tworzy sytuacja związana z pandemią COVID-19. GUS podaje, że w 2020 r. (a więc w pierwszym roku pandemii) przychody ogółem uzyskane przez IK były niższe o 5,6% od uzyskanych rok wcześniej, a w I kwartale bieżącego, tj. 2021 r., nastąpił spadek przychodów IK (w stosunku do analogicznego okresu w poprzednim roku) ogółem o 9,4%, natomiast nakłady inwestycyjne omawianych jednostek zmniejszyły się aż o 17,4%⁷⁹. Obniżenie przychodów IK dotyczyło przede wszystkim przychodów z prowadzonej przez instytucje działalności gospodarczej. W III kwartale 2020 r. spadku z wyżej wymienionych przychodów doświadczyło 61,6% z grupy 4 670 badanych IK, a w kwartale następnym – 64,9% podmiotów z 4 708 jednostek⁸⁰.

⁷⁸ Zob. np.: D. Tukan, *Finansowe aspekty instytucji kultury w Polsce*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego. Ekonomiczne Problemy Usług” 2010, nr 61, s. 530–532, https://bazhum.muzhp.pl/media/files/Ekonomiczne_Problemy_Uslug/Ekonomiczne_Problemy_Uslug-r2010-t-n61/Ekonomiczne_Problemy_Uslug-r2010-t-n61-s525-533/Ekonomiczne_Problemy_Uslug-r2010-t-n61-s525-533.pdf (dostęp: 1 IX 2021); A. Łyżwa, *Małopolskie Forum Kultury – doświadczenia i problemy*, w: *Samorządowe instytucje kultury: peryferia czy centra aktywności naukowej? Nowe formy uczestnictwa w kulturze na terenie gmin wiejskich i miejsko-wiejskich*, Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego, Kraków 2009, s. 53; J. Suchowian, *Problemy finansowania instytucji kultury w Polsce na przykładzie Teatru im. St.I. Witkiewicza w Zakopanem*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego. Finanse, Rynki ubezpieczeniowe, Ubezpieczenia” 2011, nr 38, s. 182–183, <http://yadda.icm.edu.pl/yadda/element/bwmeta1.element.ekon-element-000171243977> (dostęp: 10 IX 2021). Zob. np. GUS, *Wpływ pandemii COVID-19 na podmioty działające w obszarze kultury w IV kwartale 2020 r.*, <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/kultura-turystyka-sport/kultura/wplyw-pandemii-covid-19-na-podmioty-dzialajace-w-obszarze-kultury-w-czwartym-kwartale-2020-r-,23,4.html> (dostęp: 22 X 2021); *Wyniki finansowe instytucji kultury w 2020 r.*, <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/kultura-turystyka-sport/kultura/wyniki-finansowe-instytucji-kultury-w-2020-roku,18,6.html> (dostęp: 22 X 2021); *Wyniki finansowe instytucji kultury w pierwszym kwartale 2021 r.*, <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/kultura-turystyka-sport/kultura/wyniki-finansowe-instytucji-kultury-w-pierwszym-kwartale-2021-roku,8,17.html> (dostęp: 22 IX 2021).

⁷⁹ GUS, *Wyniki finansowe instytucji kultury w 2020 r.*, <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/kultura-turystyka-sport/kultura/wyniki-finansowe-instytucji-kultury-w-2020-roku,18,6.html> (dostęp: 22 X 2021); *Wyniki finansowe instytucji kultury w pierwszym kwartale 2021 r.*, <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/kultura-turystyka-sport/kultura/wyniki-finansowe-instytucji-kultury-w-2020-roku,18,6.html> (dostęp: 22 IX 2021).

⁸⁰ Wśród instytucji kultury wskazujących w IV kwartale 2020 r. na doświadczenie negatywnych skutków pandemii 63,4% podmiotów oszacowało skalę spadku przychodów z działalności gospodarczej na poziomie poniżej 50%, natomiast na spadek powyżej 90% wskazało 8% instytucji kultury (były to przede wszystkim gminne instytucje

W bieżącym roku kalendarzowym (2021) zaplanowano, że z budżetu państwa na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego zostaną wydatkowane środki w wysokości 3 136 940 tys. zł (por. załącznik nr 2 Ustawy budżetowej z dnia 20 stycznia 2021 r. na rok 2021 r.⁸¹, dział 921). W tzw. układzie zadaniowym budżetu państwa, obejmującym rok budżetowy i dwa kolejne lata, przewiduje się, że łączna skonsolidowana kwota wydatków na realizację zadań przyjętych w obrębie Funkcji 9. *Kultura i ochrona dziedzictwa narodowego w latach 2021–2023* wyniesie 10,66 mld zł⁸².

Podsumowanie

Instytucje kultury w Polsce mogą korzystać, w celu realizacji powierzonych im zadań kulturalnych, z licznych krajowych źródeł środków bezzwrotnych. Z jednej strony naturalnie zwiększa to materialne bezpieczeństwo tych podmiotów, z drugiej jednak strony można mieć wątpliwości, czy czasem nie jest to także największa wada naszego systemu finansowania działalności kulturalnej. Efektywne bowiem pozyskiwanie środków pieniężnych z wielu zróżnicowanych źródeł – przy wysokim stopniu skomplikowania regulacji prawnej – bez wątplenia wymaga zaawansowanej wiedzy prawniczej i ekonomicznej, co jest rzadkością w świecie kultury. Gąszcz przepisów dotyczących źródeł omawianych środków zawartych w wielu aktach normatywnych jest często, mówiąc kolokwialnie, „nieogarnialny” dla osób pełniących funkcje kierownicze w bibliotekach, muzeach, teatrach, filharmoniach czy muzeach. Pojawia się więc zagrożenie, że osoby zarządzające IK nie są w stanie efektywnie wykorzystywać istniejących możliwości pozyskiwania przez IK środków pieniężnych. Powoływanie zaś na menadżerów IK specjalistów

kultury – zob. szerzej: GUS, *Wpływ pandemii COVID-19 na podmioty działające w obszarze kultury w IV kwartale 2020 r.*, s. 1–2, <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/kultura-turystyka-sport/kultura/wplyw-pandemii-covid-19-na-podmioty-dzialajace-w-obszarze-kultury-w-czwartym-kwartale-2020-r,23,4.html> (dostęp: 22 X 2021); GUS, *Wyniki finansowe instytucji kultury w pierwszym kwartale 2021 r.*, s. 3, <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/kultura-turystyka-sport/kultura/> (dostęp: 23 IX 2021).

⁸¹ Dz.U. 2021, poz. 190 ze zm.

⁸² Rada Ministrów, *Planowanie w układzie zadaniowym na rok 2021. Skonsolidowany plan wydatków w układzie zadaniowym na 2021 rok i dwa kolejne lata*, Warszawa wrzesień 2020 r., s. 53–56, <https://orka.sejm.gov.pl/Druki9ka.nsf/0/917EBF408A48713EC12585F30052D856/%24File/640-planowanie%20w%20uk%C5%82adzie%20zadaniowym%20na%202021%20rok.pdf> (dostęp: 22 X 2021).

z dziedzin prawa i ekonomii rodzi ryzyko niezapewnienia przez nich wysokiego poziomu artystycznego czy też merytorycznego działalności kulturalnej wykonywanej w ramach zasadniczego profilu jednostki.

Praktyka funkcjonowania IK niestety potwierdza zastrzeżenia Autorów – wyraźna jest dysproporcja pomiędzy potencjalnymi możliwościami finansowania działalności kulturalnej a rzeczywistą kondycją finansową wielu IK, nawet tych najlepiej zarządzanych. Uzasadniona jest zatem wątpliwość, czy czasem wielość źródeł krajowego bezwrotnego finansowania omawianych instytucji nie bywa wygodnym uzasadnieniem niedostatecznego mecenatu państwa i samorządów nad działalnością kulturalną. Poziom finansowania kultury ze środków budżetowych jest bowiem w Polsce znacznie niższy niż w większości krajów Unii Europejskiej.

W podsumowaniu niniejszego opracowania warto na pewno jeszcze podkreślić w pełni trafne rozwiązania szczegółowe przyjęte w sferze finansowania IK. Dobrze, że jako podstawowe źródło przychodów IK, które przecież z istoty są jednostkami niekomercyjnymi, ustanowiono dotacje. Docenić należy także dopuszczenie jako źródło finansowania IK sponsoringu, gdyż niewątpliwie zwiększa on możliwości pozyskiwania środków na działalność kulturalną w Polsce. Wreszcie trzeba pozytywnie odnotować podjęcie szybkich i efektywnych działań łagodzących skutki pandemii COVID-19. Inna sprawa, że sposób podziału środków z tzw. „Tarczy antykryzysowej” dla IK wywołał poważne kontrowersje⁸³.

NATIONAL NON-REFUNDABLE SOURCES OF FUNDING FOR CULTURAL INSTITUTIONS – TOO LITTLE AND TOO MUCH AT THE SAME TIME?

Summary

Culture is one of the spheres in which human freedom is realized, and, at the same time, it is one of the main areas of public activity. The Constitution of the Republic of Poland recognizes (in Article 6) culture as the source of the identity of the

⁸³ Por. np. Ł. Kamiński, *Gliński wstrzymuje wypłaty z Funduszu Wsparcia Kultury*, „Gazeta Wyborcza” z dnia 15 XI 2020 r., <https://wyborcza.pl/7,75410,26511736,glinski-wstrzymuje-wypłaty-z-funduszu-wsparcia-kultury.html> (dostęp: 11 X 2021), P. Malinowski, *Piotr Gliński: wstrzymujemy wypłaty dla artystów*, „Rzeczpospolita” z dnia 15 XI 2020 r., <https://www.rp.pl/polityka/art422721-piotr-glinski-wstrzymujemy-wypłaty-dla-artystow> (dostęp: 11 X 2021); *Wypłaty pomocy dla artystów wstrzymane. „Do czasu pilnego wyjaśnienia wątpliwości”*, <https://www.polsatnews.pl/wiadomosc/2020-11-15/wypłaty-pomocy-dla-artystow-wstrzymane/> (dostęp: 11 X 2021).

Polish nation, its duration and development. In Poland, public cultural institutions definitely dominate among the entities operating in the field of culture. These are state and local government organizational units whose primary goal is to conduct cultural activity understood as the creation, dissemination and protection of culture. Cultural activity understood in this way, in accordance with the provisions adopted in Polish law, is not a commercial activity.

This study deals with the issue of financing cultural institutions from non-returnable domestic funds. This subject has gained particular importance due to the deepening financial difficulties of cultural institutions as a result of the COVID-19 pandemic underway since 2020. An important argument that justifies considering the above-mentioned topic is the lack of sufficient knowledge of practitioners about the methods (sources) of financing cultural institutions.

An analysis of the legal regulations regarding the own revenues of cultural institutions, subsidies, sponsorship and finally, aid instruments related to COVID-19 was performed in individual parts of the study. In order to obtain a credible picture of the financial condition of the Polish culture sector, the amount of public funds allocated in our country for its development and protection in 2011–2021 was also examined. The analysis here shows that a characteristic feature of the financing system for Poland's culture is a large diversification of the possibilities for cultural institutions to obtain non-returnable domestic funds, which can be considered both an advantage and a disadvantage of this system.

Keywords: culture, cultural institutions – income of cultural institutions – financing of cultural institutions – sources of non-returnable domestic funds

LITERATURA

- Barański R., *Finansowanie działalności kulturalnej*, Warszawa 2016.
- Bożek W., Art. 78a, w: *Ustawa o finansach publicznych. Komentarz*, pod red. Z. Ofiarskiego, Warszawa 2020.
- Czarnecki K., Art. 126. [Definicja dotacji]; Art. 131 [Dotacje podmiotowe], w: *Ustawa o finansach publicznych. Komentarz*, pod red. Z. Ofiarskiego, Warszawa 2020.
- Główny Urząd Statystyczny: *Działalność centrów kultury, domów kultury, ośrodków kultury, klubów i świetlic w 2017 r.*, https://stat.gov.pl/files/gfx/portalinformacyjny/pl/defaultaktualnosci/5493/20/1/1/dzialalnosc_centrow_kultury_domow_kultury_w_2017_r.pdf (dostęp: 21 VIII 2021); *Działalność galerii sztuki w 2017 r.*, https://stat.gov.pl/files/gfx/portalinformacyjny/pl/defaultaktualnosci/5693/37/1/1/dzialalnosc_galerii_sztuki_w_2017.pdf (dostęp: 21 VIII 2021); *Kultura w 2018 r.*, <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/kultura-turystyka-sport/kultura/kultura-w-2018-roku,2,17.html> (dostęp: 21 VIII 2021); *Kultura w 2019 r.*, <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/kultura-turystyka-sport/kultura/kultura-w-2019-roku,2,17.html> (dostęp: 12 IX 2021); *Działalność centrów kultury, domów kultury, ośrodków kultury, klubów i świetlic w 2020 r.*, <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/kultura-turystyka-sport/>

- kultura/dzialalnosc-centrow-kultury- domow-kultury-osrodkow-kultury-klubow-i-swietlic-w-2020- roku,9,4.html (dostęp: 12 IX 2021); *Działalność muzeów w 2020 r.*, <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/kultura-turystyka-sport/kultura/dzialalnosc-muzeow-w-2020-roku,12,4.html> (dostęp: 12 IX 2021); *Działalność galerii sztuki w 2020 r.*, <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/kultura-turystyka-sport/kultura/dzialalnosc-galerii-sztuki-w-2020-roku,10,4.html> (dostęp: 12 IX 2021); *Wpływ pandemii COVID-19 na podmioty działające w obszarze kultury w IV kwartale 2020 r.*, <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/kultura-turystyka-sport/kultura/wplyw-pandemii-covid-19-na-podmioty-dzialajace-w-obszarze-kultury-w-iv-kwartale-2020-r-,23,4.html> (dostęp: 22 X 2021); *Wyniki finansowe instytucji kultury w 2020 r.*, <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/kultura-turystyka-sport/kultura/wyniki-finansowe-instytucji-kultury-w-2020-roku,18,6.html> (dostęp: 22 X 2021); *Wyniki finansowe instytucji kultury w pierwszym kwartale 2021 r.*, <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/kultura-turystyka-sport/kultura/wyniki-finansowe-instytucji-kultury-w-pierwszym-kwartale-2021-roku,8,17.html> (dostęp: 22 IX 2021).
- Grząba M., *Stabilność finansowania instytucji kultury ze środków publicznych w Polsce, w: Współczesne problemy ekonomiczne w badaniach młodych naukowców*, t. 4 *Teoria i praktyka*, pod red. E. Gruszewskiej, Białystok 2020, <http://hdl.handle.net/11320/9281> (dostęp: 30 VIII 2021).
- Ilczuk D., *System finansowania instytucji kultury*, Kancelaria Senatu, Biuro Analiz, Dokumentacji i Korespondencji, Warszawa 2020, <https://www.senat.gov.pl/gfx/senat/pl/senatekspertyzy/5730/plik/oe-319.pdf> (dostęp: 21 VIII 2021).
- Kamiński Ł., *Gliński wstrzymuje wypłaty z Funduszu Wsparcia Kultury*, „Gazeta Wyborcza” z dnia 15 XI 2020 r., <https://wyborcza.pl/7,75410,26511736,glinski-wstrzymuje-wypłaty-z-funduszu-wsparcia-kultury.html> (dostęp: 11 X 2021).
- Kruszewski A.K., *Art. 3 Definicja działalności gospodarczej*, w: *Prawo przedsiębiorców. Komentarz*, pod red. A. Pietrzak, Warszawa 2019, <http://lex-1amu-1edu-1pl-1015e98mk3f2a.han.amu.edu.pl/#/commentary/587788765/586205/pietrzak-aldona-red-prawo-przedsiębiorców-komentarz?cm=URELATIONS> (dostęp: 10 X 2021).
- Kubiczek J., *Wyzwania instytucji kultury w zakresie marketingu i sponsoringu przez biznes*, w: *Biznes w kulturze – kultura w biznesie. Nowe trendy w otoczeniu jednostek kultury*, pod red. B. Reformat, A. Kwiecień, A. Nocoń, Katowice 2019.
- Lipiec-Warzecha L., *Ustawa o finansach publicznych. Komentarz*, Warszawa 2011, art. 78(a), <http://lex-1amu-1edu-1pl-1015e985p12ac.han.amu.edu.pl/#/commentary/587300103/97543/lipiec-warzecha-ludmila-ustawa-o-finansach-publicznych-komentarz?cm=URELATIONS> (dostęp: 21 VIII 2021).
- Liżewski S., *Działalność statutowa inna niż kulturalna*, w: *Vademecum dyrektora instytucji kultury*, I. Fischer, M. Kunikowski, T. Krywan, S. Liżewski, M. Mędrala, A. Mituś, E. Ostapowicz, K. Pawlik, E. Perłakowska, M. Rotkiewicz, J. Słupski, K. Szocik, S. Tyrakowski, K. Wojciechowska, Warszawa 2021.
- Łyżwa A., *Małopolskie Forum Kultury – doświadczenia i problemy*, w: *Samorządowe instytucje kultury: peryferia czy centra aktywności naukowej? Nowe formy uczestnictwa w kulturze na terenie gmin wiejskich i miejsko-wiejskich*, Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego, Kraków 2009.

- Malinowski P., *Piotr Gliński: wstrzymujemy wypłaty dla artystów*, „Rzeczpospolita” z dnia 15 XI 2020 r., <https://www.rp.pl/polityka/art422721-piotr-gliniski-wstrzymujemy-wypłaty-dla-artystow> (dostęp: 11 X 2021).
- Mituś A., *Tworzenie i funkcjonowanie instytucji kultury*, w: *Vademecum dyrektora instytucji kultury*, I. Fischer, M. Kunikowski, T. Krywan, S. Liżewski, M. Mędrala, A. Mituś, E. Ostapowicz, K. Pawlik, E. Perlakowskasz, M. Rotkiewicz, J. Słupski, K. Szocik, S. Tyrakowski, K. Wojciechowska, Warszawa 2021.
- Ministerstwo Finansów, *Tarcza antykryzysowa*, <https://www.gov.pl/web/finanse/tarcza-antykryzysowa> (dostęp: 26 VIII 2021).
- Ministerstwo Kultury Dziedzictwa Narodowego i Sportu, *Fundusz Wsparcia Kultury*, <https://www.gov.pl/web/kulturaisport/fundusz-wsparcia-kultury> (dostęp: 29 VIII 2021); *Instytucje kultury w Polsce*, <https://www.gov.pl/web/archiwum-kultura/instytucje-kultury-w-polsce> (dostęp: 30 VIII 2021); *Kultura. Programy ministra. Programy 2020. Budżet programów*, <https://www.gov.pl/web/kulturaisport/budzet-programow2> (dostęp: 26 VIII 2021); *Tarcza Antykryzysowa dla kultury. Voucher dla instytucji kultury*, <https://www.gov.pl/web/gov/voucher-dla-instytucji-kultury> (dostęp: 16 VIII 2021).
- Najwyższa Izba Kontroli, *Samorządowe instytucje kultury*, <https://www.nik.gov.pl/aktualnosci/samorzadowe-instytucje-kultury.html> (dostęp: 30 VIII 2021).
- Najwyższa Izba Kontroli, Departament Nauki, Oświaty i Dziedzictwa Narodowego, *Informacja o wynikach kontroli. Działalność samorządowych instytucji kultury*, Warszawa 2018, <https://www.nik.gov.pl/kontrola/P/18/022/LKI/> (dostęp: 30 VIII 2021).
- Narodowe Centrum Kultury, *Kultura się liczy! Sponsoring Kultury: Kodeks Sponsoringu Kultury*, Warszawa 2011; *Słownik*, hasło *Mecenat*, hasło *Umowa sponsoringu*, <https://nck.pl/szkolenia-i-rozwoj/projekty/kultura-sie-liczy-/projekty/sponsoring-kultury> (dostęp: 24 VIII 2021), *Kultura w sieci*, <https://nck.pl/dotacje-i-stypendia/dotacje/programy-dotacyjne-nck/kultura-w-sieci> (dostęp: 29 VIII 2021).
- Nocoń A., *Źródła finansowania jednostek kultury*, „Studia Ekonomiczne. Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach” 2016, nr 256, <https://sbc.org.pl/Content/224857/01.pdf> (dostęp: 12 IX 2021).
- Ostapowicz E., *Organizowanie instytucji kultury; Planowanie finansowe*, w: *Zarządzanie instytucją kultury*, R. Barański, J. Kłos-Łabędowicz, S. Liżewski, E. Ostapowicz, R. Skrzypiec, Warszawa 2015.
- Rada Ministrów, *Planowanie w układzie zadaniowym na rok 2021. Skonsolidowany plan wydatków w układzie zadaniowym na 2021 rok i dwa kolejne lata*, Warszawa wrzesień 2020 r., <https://orka.sejm.gov.pl/Druki9ka.nsf/0/917EBF408A-48713EC12585F30052D856/%24File/640-planowanie%20w%20uk%20C5%82adzie%20zadaniowym%20na%202021%20rok.pdf> (dostęp: 22 X 2021).
- Suchowian J., *Problemy finansowania instytucji kultury w Polsce na przykładzie Teatru im. St. I. Witkiewicza w Zakopanem*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego. Finance, Rynki ubezpieczeniowe, Ubezpieczenia” 2011, nr 38, <http://yadda.icm.edu.pl/yadda/element/bwmeta1.element.ekon-element-000171243977/> (dostęp: 10 IX 2021).
- Tukan D., *Finansowe aspekty instytucji kultury w Polsce*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego. Ekonomiczne Problemy Usług” 2010, nr 61, <https://>

bazhum.muzhp.pl/media/files/Ekonomiczne_Problemy_Uslug/Ekonomiczne_Problemy_Uslug-r2010-t-n61/Ekonomiczne_Problemy_Uslug-r2010-t-n61-s525-533/Ekonomiczne_Problemy_Uslug-r2010-t-n61-s525-533.pdf (dostęp: 1 IX 2021).

Tyrakowski S., *Finansowanie instytucji kultury*, w: *Vademecum dyrektora instytucji kultury*, I. Fischer, M. Kunikowski, T. Krywan, S. Liżewski, M. Mędrała, A. Mituś, E. Ostapowicz, K. Pawlik, E. Perlakowskaz, M. Rotkiewicz, J. Słupski, K. Szocik, S. Tyrakowski, K. Wojciechowska, Warszawa 2021.